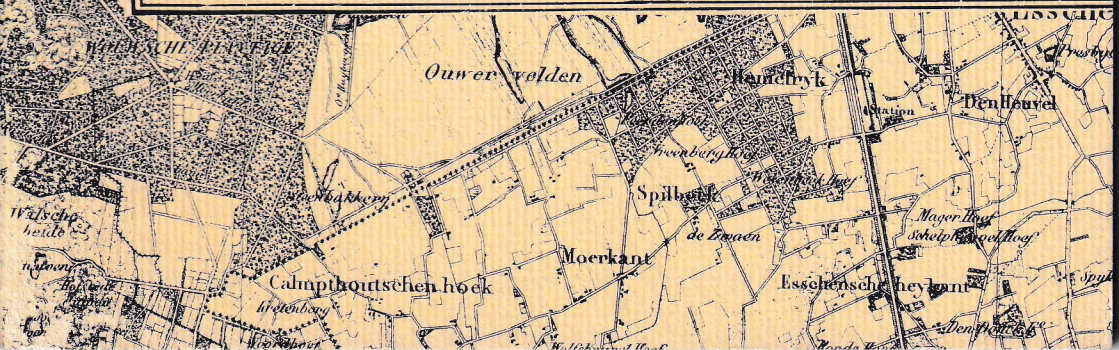

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

2-88

Wouw en de spoorwegen

HET LAGER PERSONEEL.

HET STATIONSPERONEEL.

In de eerste jaren van het Wouwse station werd de dienstdoende beambte bijgestaan door één of meer stationsarbeiders. Christoffel Elst, geboren op 10 juni 1847 te Wouw, kwam als eerste Wouwenaar in dienst van de spoorwegmaatschappij. Kort na de opening van de lijn Roosendaal-Bergen op Zoom werd Elst als "stationsknecht" aangesteld. Enige jaren later verdiende hij als "wegwerker" de kost voor vrouw en kinderen. Christoffel Elst ging in 1912 met pensioen en overleed op 20 april 1929.

De onderstaande lijst met namen van personeelsleden, welke minstens een tweetal jaren op het Wouwse station hebben gewerkt, wordt onder alle voorbehoud gepubliceerd. Weliswaar is naar volledigheid gestreefd, maar de bevolkingsregisters van de gemeente Wouw verschaften geenszins een sluitende informatie. In de loop der jaren hebben vele jonge beambten of ambtenaren enige maanden als surnumerair of als assistent in de stationsdienst te Wouw gewerkt. Op een klein station kon men als jongeman ervaring opdoen in allerlei facetten van het spoorwegbedrijf. De nog ongehuwde spoormannen vonden meestal een welkom onderdak (kosthuis) in een van de beide stationskoffiehuizen of op de zolder van de stationschef.

J.Hopstaken, 26-12-1838, Etten, stationsarbeider 1864-1867.

W.C.A.Verhaar, 8-8-1833, Tiel, stationsarbeider 1868-1871.

W.F.Koole, 2-11-1862, Bergen op Zoom, stationsarbeider, 1883-1888.

K.Loobeeek, 3-10-1849, Goes, stationsarbeider 1888-1893.

P.M.Camps, 25-3-1872, Horst, arbeider-telegrafist, 1893-1899.

M.Elst, 27-5-1875, Wouw, idem, 1899-1935.

J.v.d.Lenden, 6-3-1874, O&W Souburg, klerk-telegrafist, 1904-1909.

J.Th.Raats, 22-3-1886, Wouw, arbeider-telegrafist 1920-1925.

M.Nieuwkamer, 13-7-1897, Kruiningen, idem, 1925-1929.

H.van Doornmalen, 8-1-1893, Ammerzoden, idem, 1929-1940.

E.Elst, 3-3-1870, Wouw, wisselwachter, 1899-1935.

J.Willemen, 18-4-1898, Rucphen, hulpweger, ?-1926.

F.C.v.d.Vliet, 23-7-1896, Wouw, stationsarbeider, 1917-?.

A.Raats, 26-7-1888, Wouw, stationsarbeider, 1925-?.

L.J.v.d.Vliet, 23-2-1883, Roosendaal, arbeider-rangeerder, ?-1916.

L.Brooijmans, 6-3-1897, Wouw, arbeider-rangeerder, 1924-?.

P.v.d.Vliet, 19-10-1890, Roosendaal, idem, ?-1940.

HET WACHTERS PERSONEEL.

Deze groep personeel valt in twee delen uiteen, te weten: wachters en wachteressen. Eerstgenoemden waren over het algemeen maar een korte tijd op een bepaalde standplaats. Meestal deden zij als invaller dienst op een wachtpost. Zodra een wegwerker was gevonden, wiens vrouw genegen was om voor een schamele vergoeding wachteres te worden, ruimen de tijdelijke wachters weer het veld. Om deze reden hebben slechts enkelen het lang in Wouw volgehouden. Na de eeuwwisseling kwamen in het kader van de arbeidstijdverkortung meer invallers in dienst.

Ook onderstaande lijst met namen van wachters, welke minstens een jaar in de gemeente Wouw hebben gewoond, is met enig voorbehoud. Een behoorlijk aantal wachters wordt zelfs niet genoemd, omdat zij maar enkele maanden in Wouw zijn geweest.

J.van Veen, 13-8-1822, Oldeboorn, 1864-1865.

J.C.Nihof, 18-1-1828, Den Haag, 1864-1869.

H.Bergs, 22-12-1831, Bergen op Zoom, 1864-1870.

Chr.Matthijssen, 4-8-1834, Roosendaal, 1864-1873.

J.W.Haaren, 23-2-1836, Halsteren, 1870-1872.

F.Hermans, 12-2-1832, Hontenisse, 1868-1870.

J.C.Lely, 26-11-1846, Philippine, 1873-1876.

H.Visch, 9-12-1844, Bergen op Zoom, 1875-1877.

J.van Waesberghe, 4-9-1833, Koewacht, 1869-1870.

In de jaren 1870-1880 slaagde de spoorwegmaatschappij

er in om vaste krachten voor de verschillende posten te vinden. Zowel de man als de vrouw werkten toen bij "het spoor".

Wachterswoning 3a in de buurtschap Oostlaar kende in de periode 1872-1923 als bewoners:

A.de Beer, 9-9-1836, Roosendaal 1872-1878, wegwerker g/m
M.Verbraak, 30-5-1832, Roosendaal, 1872-1878, wachteres.
C.Dekkers, 12-10-1837, Roosendaal, 1878-1900, wegwerker g/m
A.verhulst, 26-2-1848, Roosendaal, 1878-1913, wachteres.
G.P.Raats, 16-12-1866, Roosendaal, 1913-1923, wegwerker
g/m C.Rentmeester, 5-11-1866, 's Heerenhoek, 1913-1923, wachteres.

(g/m = gehuwd met).

In 1923 werd de bewaking van de nabij gelegen overwegen opgeheven. Het gezin Raats-Rentmeester verhuisde toen naar Middelburg.

Het gezin Dekkers-Verhulst verdient in het kader van deze aflevering meer aandacht. Cornelis Dekkers huwde op 5 mei 1867 met de dienstbode Adriana Verhulst te Roosendaal en vertrok op 2 augustus 1868 naar Woensdrecht. Juist op 1 juli 1868 was het baanvak Bergen op Zoom-Goes in gebruik genomen. Met ingang van diezelfde datum trad Adriana Verhulst als wachteres bij de S.S. op een bezoldiging van f 0,25 per dag in dienst. Zij was werkzaam vanuit wachterswoning 15, gelegen bij de latere stopplaats "De Duintjes". Tien jaar later volgde een overplaatsing naar Wouw. Haar man kwam al op 18 december 1863 als wegwerker in dienst van de spoorwegmaatschappij, dus nog vóór het in exploitatie nemen van het baanvak Roosendaal-Bergen op Zoom. Zijn bezoldiging bedroeg aanvankelijk f 0,90 per dag, later f 1,-- per dag (sinds 1 februari 1874). Met ingang van 1 november 1878 vertrok het gezin naar Wouw: Cornelis als wachter op wachtpost 4 voor f 0,85 per dag en Adriana als wachteres op wachterswoning 3a voor f 0,25 per dag. Terwijl het loon van Cornelis langzamerhand werd verhoogd (1882 f 0,90, 1893 f 1,--, 1898 f 1,05), bleef de vergoeding van Adriana tot 28 september 1902 op een kwartje per dag staan. Maar zij kon dan ook naast dit werk haar negen kinderen verzorgen. Pas in 1902 werd de bezoldiging opgetrokken tot f 0,40 per dag. Op 1 juli 1910 kreeg Adriana f 0,50 per dag. Inmiddels was haar man,

Cornelis Dekkers, op 12 maart 1900 overleden, zodat zij het ongetwijfeld niet breed zal hebben gehad. Bij haar 40-jarig dienstverband in 1908 schonk de Roosendaalse krant "De Grondwet" aandacht aan haar loopbaan.

"1 juli a.s.hoopt de Wed.C.Dekkers, wachteres van wachtpost 3a den dag te herdenken, dat zij voor 40 jaren als zoodanig bij de Staatsspoorwegen in dienst trad. Na eerst 10 jaren wachtpost 15 te hebben bediend, neemt zij nu 30 jaren wachtpost 3a waar. Dat het verkeer gedurende dat tijdsverloop buitengewoon is toegenomen, blijkt wel hieruit dat in haar eerste dienstjaar slechts 4 treinen per dag liepen, terwijl er tegenwoordig dagelijks (behalve des Zondags) 48 soms zelfs 55 treinen loopen" (De Grondwet, 27 juni 1908).

Op 1 juni 1913 werd Adriana "eervol op verzoek ontslagen onder toekenning van pensioen wegens leeftijd". Zij verhuisde nu naar de Roosendaalsestraat in de bebouwde kom en stierf op 20 januari 1918 te Wouw. Haar opvolger was het gezin Raats-Rentmeester, dat al in 1909 vanuit Oost en West Souburg naar Wouw was overgeplaatst. Aanvankelijk wonend in de Bergsestraat, verhuisde het gezin in 1913 naar het buurtschap Oostlaar.

Na het overlijden van Cornelis Dekkers op 12 maart 1900 kreeg wachtpost 4 aanvankelijk een tijdelijke kracht in dienst. Reeds op 1 november 1900 kwam Petrus van Gastel, geboren op 5 augustus 1847 te Roosendaal, als wachter naar Wouw. Wegens misbruik van sterke drank, waardoor hij een keer te laat op zijn wachtpost 1 te Roosendaal kwam, kreeg hij een strafoverplaatsing naar wachtpost 4 te Wouw. De verplaatsing geschiedde "met de kosten te zijner laste". Petrus van Gastel trad op 1 juni 1881 bij de S.S. als wachter op de lijn Roosendaal-Essen in dienst. Op 3 maart 1898 volgde overplaatsing naar wachtpost 1 aan de Hulsdonksestraat te Roosendaal. Zijn bezoldiging liep op van f 0,90 per dag in 1881 via f 1,-- per dag in 1893 en f 1,05 per dag in 1898 naar f 1,10 per dag in 1903. Blijkbaar was Petrus van Gastel na zijn overplaatsing in 1900 nog niet genoeg doordrongen van de risico's van dronkenschap, want op 18 oktober 1904 vroeg een sectie-ingenieur van de S.S. aan de burgemeester van Wouw om inlichtingen omtrent het

doen en laten van de wachter.

"Bij de Maatschappij is over P. van Gastel wegwachter op wachtpost 4 te Wouw eene klacht ingekomen dat hij buiten zijn beroep van beambte bij den Staatsspoorweg het barbiersbedrijf uitoefent en misbruik maakt van sterken drank. Naar aanleiding hiervan veroorloof ik mij de vrijheid U te verzoeken mij te willen mededeelen wat U hiervan bekend is".

De gevolgen lieten zich raden. Petrus van Gastel kreeg op 25 december 1904 (met Kerstmis!) "eervol niet op verzoek" ontslag, weliswaar "onder toekenning van invaliditeitspensioen". Voortaan zag Petrus zich genoodzaakt als barbier in de Bergsestraat zijn kost te verdienen. Het invaliditeitspensioen was immers ook geen vetpot. In 1915 vertrok hij naar Bergen op Zoom. Overigens was Petrus van Gastel pas in augustus 1902 in Wouw komen wonen. Na zijn straf-overplaatsing pendelde hij nog bijna twee jaar lang op en neer tussen Roosendaal (Vijfhuizenberg) en Wouw (wachtpost 4).

Wachterswoning 5 in het buurtschap Akker kende in de periode 1902-1918 als bewoners:

J. Willemen, 26-4-1868, Rucphen, 1902-1911, wegwerker g/m
P. Schillemans, 3-12-1869, Halsteren, 1902-1911, wachteres.
J. P. Goderie, 18-3-1884, Roosendaal, 1911-1918, wegwerker g/m
C. de Weert, 30-12-1885, Steenberg, 1911-1918, wachteres.

Van 1918 tot 1932 zijn de namen der bewoners niet bekend. In 1923 werd de bewaking van de overweg opgeheven. In mei 1932 kwam Leendert vanden Boomgaard, werkzaam als wegwerker bij de N.S., met zijn gezin vanuit Goes in de woning terecht. Reeds in april 1935 vertrok het gezin weer naar Zeeland (Arnhemuiden).

Antonie de Nijs, geboren op 30 augustus 1849 te Woensdrecht en overleden op 25 februari 1926 te Wouw, was nagevoeg zijn gehele leven bij "het spoor" werkzaam. Hij huwde op 21 oktober 1872 met Petronella Anna Catherina van Loon, geboren op 4 april 1850 te Bergen op Zoom en overleden op 26 november 1920 te Wouw. In februari 1876 vestigde het gezin zich in Wouw, waar Antonie op 1 maart 1876 in dienst

trad van de S.S. als arbeider. Zijn staat van dienst ziet er als volgt uit:

1-3-1876	arbeider	f 0,90 per dag
1-7-1877	overweg- en wisselwachter	f 1,-- per dag
1-4-1882	stationswachter	f 1,05 per dag
1-4-1885	stationswachter	f 1,15 per dag
10-12-1905	arbeider-rangeerder	f 1,40 per dag
1-1-1913	arbeider-rangeerder	f 1,50 per dag
12-9-1914	eervol op verzoek ontslagen onder toekenning van pensioen wegens leeftijd.	

Antonie de Nijs was vooral te vinden aan de overweg in de "Bergschebaan" nabij het station (wachtpost 6). Op 21 februari 1898 werd hij tijdens het neerlaten van de sluitbomen voor de in aantocht zijnde sneltrein uit Vlissingen gemolesteerd door een aantal jongelui. Het licht in zijn lantaarn werd gedoofd, waarna één van de lieden de wachter met een tabaksdoos in het gezicht sloeg. De daders werden later opgepakt. Op 26 januari 1904 kreeg Antonie een boete van f 1,50 wegens nalatigheid met betrekking tot de veiligheid van het verkeer.

Wachterswoning 6a in 't buurtschap Zuideind kende in de periode 1886-1924 als bewoners (onder alle voorbehoud):

F. Goderie, 18-9-1852, Wouw, 1886-1917, wegwerker g/m
A. Buijsen, 24-2-1858, Wouw, 1886-1917, wachteres.
A. Hermans, 28-1-1882, Ginneken, 1918-1924, wegwerker g/m
D. A. Opstroom, 14-3-1881, Dongen, 1918-1923, wachteres.
A. J. v. d. Meer, 31-3-1889, Boxtel, 1924-?, wegwerker g/m
D. M. Uitdewilligen, 20-7-1889, Kalmthout, 1924-?, wachteres

Wachterswoning 8 in 't buurtschap "Herelscheheide" kende in de periode 1865-1922 als bewoners (onder alle voorbehoud):

G. Elst, 4-6-1831, Bergen op Zoom, 1865-1896, wegwerker g/m
H. Jonkers, 5-5-1836, Halsteren, 1865-1896, wachteres.

Van 1896 tot 1899 zijn verschillende wachters enige maanden aktief.

A. C. Doggen, 28-8-1872, Krabbendijke, 1899-1901, wegwerker g/m
C. Bek, 23-11-1874, Heinkesdijk, 1899-1901, wachteres.
C. Pieters, 17-1-1875, 's-Heer Arendskerke, 1901-1903,

OP DE LOCOMOTIEF.

Afb. 1. In de gemeente Wouw woonde geen enkele machinist of stoker. Ook conducteurs, ladingmeesters, treinsmeden, poetsers, bankwerkers of remmers etc. zijn nooit in het Bevolkingsregister vermeld. Tot 1958 was het een alledaagse verschijning bij het "dppor": het machinepersoneel, machinist en stoker, aan het werk op de stoomlocomotief. (Foto-repro van M.C.J. Broos; *noot)

wegwerker, g/m A.Westdijk, 4-4-1875, 's-Heerenhoek, 1901-1903, wachteres.

Van 1903 tot 1906 zijn de namen der bewoners niet bekend. P.J.van Meel, 9-8-1882, Rucphen, 1906-1914, wegwerker g/m P.van Eekelen, 5-7-1884, Roosendaal, 1906-1914, wachteres. A.J.v.d.Meer, 31-3-1889, Boxtel, 1914-1922, wegwerker g/m D.M.Uitdewilligen, 20-7-1889 Kalmthout, 1914-1922, wachteres. In de jaren 1880-1910 waren als her en der invallende krachten in dienst: J.P.van Dongen, geboren op 29 juni 1856 te Wouw, C.Raats, geboren op 10 april 1852 te Wouw, J.Vriens, geboren op 10 februari 1836 te Roosendaal. Laatstgenoemde wachter zag zelfs zijn vrouw en dochter, resp. Jacoba Koevoets, geboren op 18 mei 1847 te Roosendaal en Adriana Vriens, geboren op 9 juni 1873 te Wouw, als wachteres in dienst treden van de spoorwegmaatschappij.

HET WEGWERKERSPERSONEEL.

Een behoorlijk aantal Wouwenaren verdiende als wegwerker hun brood bij de spoorwegmaatschappij. De onderstaande lijst met namen van wegwerkers, welke minstens twee jaar in de gemeente Wouw hebben gewoond, wordt onder alle voorbehoud gepubliceerd. Overigens werd een groot aantal reeds genoemd als echtgenoot van een wachteres.

H.Krijnen, 28-3-1846, Woensdrecht, 1882-1888.

J.P.Krijnen, 21-9-1855, Woensdrecht, 1888-1897.

A.de Nijs, 11-6-1842, Woensdrecht, 1883-1907.

J.Raats, 16-9-1897, Wouw, ?-1908.

J.Hilt, 29-10-1877, Breda, 1898-1920.

L.van den Boomgaard, 7-11-1900, Kruisingen, 1932-1935.

A.A.Bilok, 19-9-1892, Roosendaal, ?-1923.

J.Bilok, 30-9-1856, Roosendaal, ?-1916.

A.J.Bastiaenen, 1-12-1892, Schooten (B), 1920-?.

J.Dekkers, 11-5-1883, Wouw, 1909-?.

C.Verdaasdonk, 1-9-1906, Princenhage, 1930-?.

J.Th.Raats, 22-3-1886, Wouw, ?-1912.

G.van Meel, 11-1-1897, Hoeven, ?-1921.

P.J.van Meel, 5-5-1908, Wouw, ?-1938.

A.van Eekelen, 24-12-1873, Wouw, ?-1939.

C.van Gink, 23-11-1895, Wouw, ?-1926.

F.Raats, 19-4-1885, Wouw, ?-1950.

ONDERHOUDSPLOEG.

Afb. 2. Onder leiding van een ploegbaas werden dagelijks allerlei werkzaamheden aan de rails en dwarsliggers uitgevoerd. Lichten, richten en schiften van de rails, vervangen van dwarsliggers, smeren en onderhoud van de wissels, schouwen van "het spoor", behoorden tot het werk van een grote groep spoomannen. (Foto-repro uit Gedenboek Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, 1863-1913. Reproductie: M.C.J. Broos).

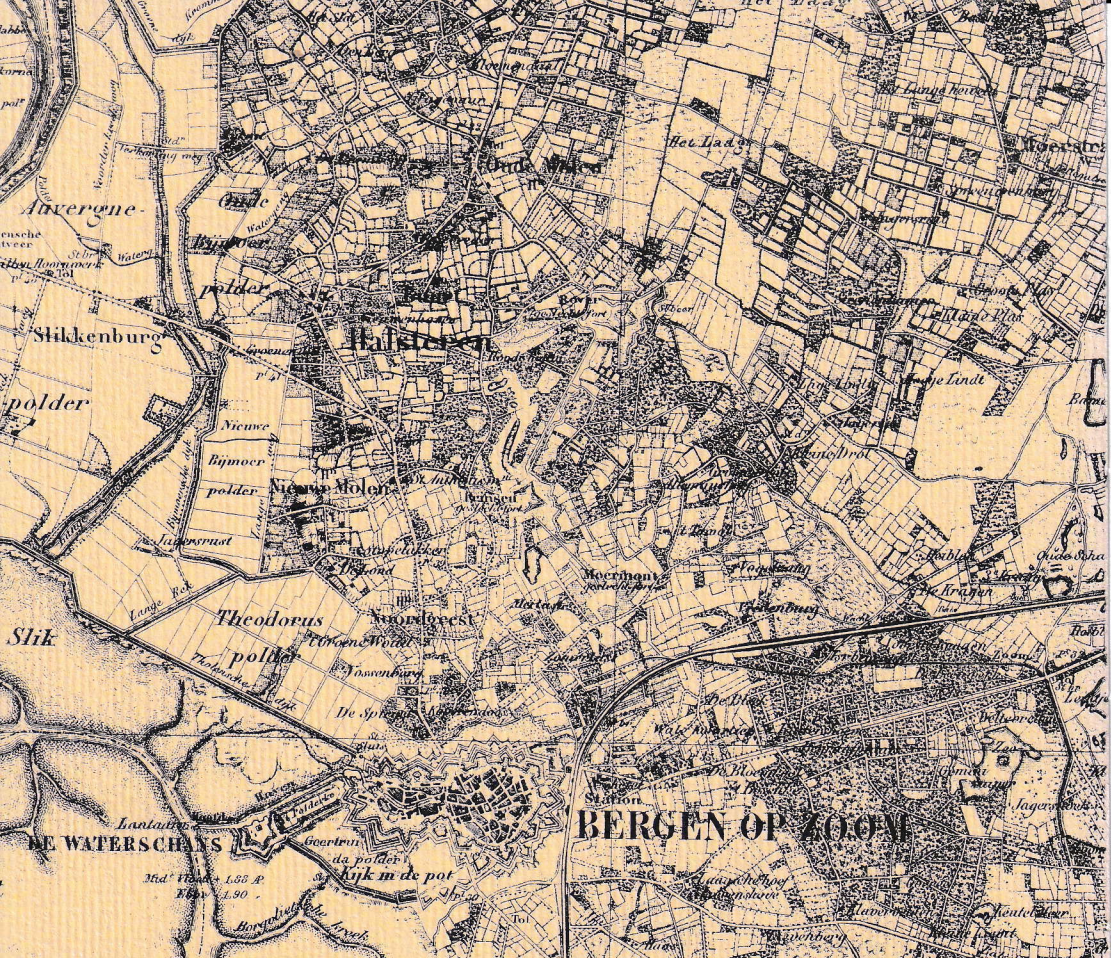
Een groep wegwerkers stond onder toezicht van een ploegbaas. Jacobus Elst, geboren op 16 oktober 1868 te Wouw, was vanaf 1923 tot aan zijn pensionering als ploegbaas in dienst van de spoorwegmaatschappij.

Roosendaal, 14 maart 1988.

M.C.J.Broos.

BRONNEN:

- Bevolkingsregisters Gemeente Wouw, 1865-1940.
- Staten van Dienst Personeel S.S., Dienst van Archiefbeheer en Documentatie, N.S., Utrecht.
- Ingekomen Stukken Gemeente Wouw, 1904.
- De Grondwet, 1898 en 1908.

Deze uitgave werd mede mogelijk
door financiële steun van de
Rabobank „Wouw - Kruisland”

